

MORGENDIENST

zondag 7 maart 2021, 3^e zondag van de 40 dagen

Online kerkdienst

Thema: Zeven werken van barmhartigheid – Vreemdelingen herbergen

Grote Kerk, Wildervank

Welkom

DIENST VAN VOORBEREIDING

Aanvangslied : *Psalm 19: 3, 5*

Moment van stilte

Groet

Kyriegebed

Bidden wij tot God
voor vreemdelingen op deze aarde –
mensen die ver van huis moeten werken;
mensen die van huis en haard verdreven zijn;
mensen die ver weg helemaal opnieuw beginnen.
Daarom bidden wij allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

Bidden wij tot God
voor wie weten van vreemdelingschap
mensen die door huidskleur, kleding of taal
altijd weer als vreemdeling behandeld worden;
mensen die in een razendsnel veranderende wereld
zichzelf vreemdelingen gaan voelen;
mensen als wij, vreemdelingen en bijwoners op aarde,
die een ander vaderland verwachten.
Daarom bidden wij allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

Zo bidden wij
door Christus, onze Heer.
Amen.

Woord van bemoediging¹

Is dit niet het vasten dat God vraagt:
dat wij ketenen losmaken,
EN GEVANGENENEN VERLOSSEN?

Is dit niet wat God van ons vraagt:
dat wij ons brood delen met hongerigen,
ONS HUIS MET WIE THUISLOOS IS
EN DAT ALLES MET BARMHARTIGHEID?

Want zo breekt voor ons het licht aan

---

¹ Vrij naar Jesaja 58,6-8.

als de dageraad van een nieuwe morgen,
DAN GENEZEN DE WONDEN
EN STRAALT HET RECHT ALS DE ZON.

Moment voor de kinderen

Veertigdagenlied : 'Beelden van hoop' (*couplet 3*)²

DIENST VAN HET WOORD

Gebed van de zondag

Lezing uit het Oude Testament : Leviticus 19,33-34³

Muziek : 'Wij moeten Gode zingen' (*Lied 713: 1, 2, 5*)⁴

Lezing uit het Nieuwe Testament : Lukas 10,25-37⁵

Acclamatie

Voor uw Woord in de Schriften,
voor uw Woord in ons midden,
voor uw Woord in ons hart,
DANKEN WIJ U, O GOD.

Muziek : 'When I needed a neighbour'
(Sydney Carter)⁶

Preek

Vandaag staat het derde werk van barmhartigheid op de rol: vreemdelingen herbergen.⁷ Van alle zeven is dat misschien wel het meest vèrgaande. Want het raakt het dichtst aan onze neiging tot zelfbehoud. Juist hier komt daarom de barmhartigheid het scherpst in beeld.

Eenvoudig gezegd is barmhartigheid gewoon dat je je hart laat spreken. Maar in deze tijd, waarin we worden overspoeld met emotionele beelden en oproepen, kan dat gemakkelijk verkeerd begrepen worden. Want barmhartigheid is geen emotie. Het is de spontane *wil* om het goede te doen voor een ander.

Barmhartigheid heeft soms wel te maken met emoties als medelijden. Maar die emotie op zich

² Kind op zondag-projectlied van 2002; tekst: Dick Pruiksma; muziek: Gerard van Amstel.

³ [Naardense bijbel](#) (2014) – iets bewerkt.

⁴ Zie [YouTube](#). Kleinkoor Caprice heeft [een eigen website](#).

⁵ [Naardense bijbel](#) (2014) – iets bewerkt.

⁶ Zie [YouTube](#). Lies [hier meer over de Quakers](#), een klein en ondogmatisch maar radicaal kerkgenootschap. Romsey is een [marktstadje ten noorden van Southampton](#) met een middeleeuwse parochiekerk die teruggaat tot het Benedictinessenklooster uit de 10^e eeuw. Vandaar de naam '[Romsey Abbey](#)'.

⁷ In de [klassieke volgorde van de kerk](#) is dit het vierde werk – en naakten kleden het derde – maar in Matteüs 25,35v noemt Jezus de vreemdelingen vóór de naakten en die volgorde houden wij aan.

zet je nog niet in beweging. Barmhartigheid juist wel, omdat het opkomt uit een besef van goed en kwaad.

Dat besef – mooi gezegd: dat *morele* besef – is ingebakken in de kern van ons mens-zijn. Wat goed is en wat kwaad is, dat wéét je gewoon. Dat zijn geen afspraken die we altijd kunnen veranderen, dat is geen vrije keuze. Wat goed is en wat niet, dat wéét je.

Maar wat doen wij als dat besef zich aandient? Het begin van het boek Genesis laat dat in beeldende verhalen zien.⁸

De eerste, meest kinderlijke, reactie is die van Adam en Eva nadat ze hebben gegeten van de verboden vrucht. 'Ik heb het niet gedaan; het was niet mijn fout.'

De tweede, meer puberachtige, reactie is die van Kain nadat hij zijn broeder Abel heeft vermoord. 'Ik deed het wel, maar het was niet mijn verantwoordelijkheid. Moet ik soms voor mijn broer zorgen?'

De derde reactie is die van Noach. Hij doet precies wat God zegt en is daarmee strikt gehoorzaam. Maar hij bekommert zich totaal niet om anderen. Noachs verantwoordelijkheid is niet meer dan precies de regels volgen.

En de vierde reactie is die van de torenbouwers van Babel. Zij maken zelf wel uit wat goed en kwaad is. Daar hebben ze geen God voor nodig. Maar hun 'toren met zijn top in de hemel' komt ook niet verder dan 90 meter⁹ (altijd nog twee keer zo hoog als onze kerktoren). God moet eerst helemaal afdalen uit de hemel om dat torentje te kunnen zien. Want wie zijn wij om vanuit onze torentjes de wereld eens even te vertellen wat goed en kwaad is?

Weglopen voor verantwoordelijkheid, de verantwoordelijkheid naar een ander schuiven, verantwoordelijkheid inperken tot louter regels of gewoon maar zelf uitmaken wat de norm is. Vier menselijke basisreacties op het morele besef van goed en kwaad.

Wat is dan barmhartigheid?

–

Het gebod in Leviticus is eenvoudig. De vreemdeling moeten we behandelen alsof hij een van ons is. Dus niet alleen bed, bad en brood verschaffen, maar vooral ook gastvrijheid, bescherming en ondersteuning schenken.

Want de vreemdeling is geen vreemde. Hij mag weliswaar voor ons verschijnen als 'zwerfer-te-gast' – in onze taal: als dakloze, migrant of asielzoeker – maar op dat moment moeten wij voor hem een naaste zijn. Want in de grond van de zaak zijn wij immers allemaal *vreemdelingen en bijwoners op aarde*.¹⁰

---

⁸ Zie Jonathan Sacks, [Genesis, boek van het begin](#) (Middelburg: Skandalon, 2020) pag. 59-61.

⁹ Dat is de waarschijnlijke hoogte geweest van de grootste [ziggoerat](#) of tempeltoren in [Mesopotamië](#), die in het [oude Babylon](#) heeft gestaan. Het bijbelverhaal verwijst naar die toren en vooral naar de hoogmoed van de bouwers.

Maar we moeten wel zuiver blijven denken. Het gebod is om barmhartig te zijn. Maar dat is geen vreemdelingen- of asielwetgeving. Het gebod is absoluut. De uitwerking in regels en wetten is aan ons. Maar omdat barmhartigheid het gebod daarachter blijft, moeten die regels altijd kunnen worden aangepast, afgeschaft of desnoods genegeerd. Als er zoiets is als christelijke politiek, zou die precies daar te vinden moeten zijn.

–

Een wetgeleerde – dat is iemand die de geboden van de Torah kan uitleggen – vraagt Jezus naar het grote gebod. Ofwel: hoe kunnen we alle geboden samenvatten? Jezus' antwoord is typisch Joods: hij stelt een tegenvraag.

Die tegenvraag is een dubbele vraag: 'Wat staat er geschreven? Hoe lees je dat?'¹¹ Het 'wat' vraagt naar het gebod zelf; het 'hoe' wil weten hoe jij dat gebod in jouw situatie uitlegt. En de wetgeleerde blijkt zijn eigen vraag uitstekend te kunnen beantwoorden. Van Jezus krijgt hij een compliment.

Op de vraag naar het 'wat' antwoordt de wetgeleerde met twee centrale teksten uit de Torah.¹² Aan de eerste voegt hij nog iets toe: 'en met heel je verstand'. De kracht van zijn antwoord zit in de combinatie van de twee. God liefhebben en je naaste als jezelf, is een heel krachtig gezegde. Het benadrukt dat die twee dingen onscheidbaar zijn en bovendien elkaar wederzijds spiegelen.

Want *wat* er staat is één ding, maar *hoe* je dat uitlegt is het belangrijkste. Geloven en doen gaan altijd samen op.¹³ En precies over dat doen vertelt Jezus een gelijkenis.

Waarom? Misschien om te voorkomen dat wij terugvallen tot die reactie van Noach: we houden ons gehoorzaam aan de regels, maar verder doen we niets. Dan hebben we het gebod niet goed begrepen. Want dat vraagt dat we altijd meer doen dan het gewone.¹⁴

---

¹⁰ Zie [Hebreeën 11,13](#) (en de context), dat de uitdrukking overigens ontleent aan Abraham ([Genesis 23,4](#)). Ook als het gaat om landbezit benadrukt de Torah dat mensen vreemdelingen en bijwoners blijven, omdat het land uitsluitend aan God toebehoort ([Leviticus 25,23](#)).

¹¹ In de meeste vertalingen valt dat onderscheid weg, maar het is essentieel! In het Grieks staat er *ti* (τί) resp. *poos* (πῶς).

¹² 'De ENE je God liefhebben' komt uit [Deuteronomium 6,5](#) en het is deel van het Joodse ochtend- en avondgebed, het [Sjema](#). 'Je naaste (liefhebben) als jezelf' komt uit [Leviticus 19,18](#) en dat hoofdstuk kan worden beschouwd als het letterlijke en figuurlijke midden van de Torah. [Rabbi Akiva](#) (4-135) citeerde deze tekst als samenvatting van de Torah. De combinatie van beide teksten is ook bekend uit de rabbijnse literatuur ([Sefer Pitron Torah](#)). Het leergesprek van de wetgeleerde en Jezus speelt zich dus geheel af in een Joodse context.

¹³ En ook daarmee sluit Jezus aan bij de Joodse traditie: wat er geschreven staat is de 'schriftelijke Torah', de letters op het perkament. Maar de altijd voortgaande uitleg daarvan, de 'mondelijke Torah', is belangrijker. Het gebod is onveranderlijk en absoluut, maar de uitwerking, invulling en toepassing ervan moeten steeds veranderen met de veranderende tijden en plaatsen waar dat gebod klinkt. En in feite is het in de kerk nooit anders geweest, omdat ook daar de kerkelijke leer en de geloofspraktijk met de tijden mee zijn gegroeid. Zie ook de uitleg van [ds. Aart Brons](#).

¹⁴ Een destijds bekend boek van Feitse Boerwinkel over de Bergrede heette zo: [Meer dan het gewone](#) (Utrecht: Ambo, 1977).

In de gelijkenis houden de priester en de leviet zich keurig aan de regels. Zij mogen zich niet verontreinigen door een dode aan te raken. Ze nemen het zekere voor het onzekere. (Dat doen wij nu ook dagelijks uit vrees voor een virus...) Want de man is wel 'halfdood', maar misschien is het al te laat. Regels zijn regels tenslotte.

Uiterekend de Samaritaan, die zelf notabene een vreemdeling is, ontfermt zich over de zwaargewonde man. Het staat er heel treffend: *hij wordt inwendig bewogen*. Hij wordt geraakt, het doet iets met zijn gevoel. Die emotie is belangrijk, maar het gaat om dat bewogen worden. Hij komt onmiddellijk in beweging. Hij laat zijn hart spreken, zodat zijn handen helpen en zijn voeten hem naar de herberg brengen.

Na deze gelijkenis keert Jezus de vraag van de wetgeleerde subtiel om. Die vroeg hem immers: 'Wie is mijn naaste?' Maar nu vraagt Jezus hem: 'Wie was de naaste voor die gewonde man?' Barmhartigheid is iets dat wij geven aan een ander, niet iets waar wijzelf aanspraak op kunnen maken.

De wetgeleerde begrijpt die omkering meteen. En opnieuw geeft hij het juiste antwoord: 'Degene die zich over hem ontfermde!' Dat hij diegene niet benoemt als Samaritaan heeft niets te maken met kinnesinne tussen Joden en Samaritanen. Want het gebod van barmhartigheid overstijgt al die verschillen tussen mensen. De vreemdeling is precies zoals jij.

—

De vreemdeling liefhebben als jezelf, gebiedt Leviticus. Vreemdelingen moet je herbergen, zegt de kerk.

In kloosters is gastvrijheid vanaf het eerste begin een zwaarwegend gebod geweest. 'Alle gasten moeten worden ontvangen als Christus zelf,' schreef Benedictus in de 6^e eeuw al voor in zijn kloosterregel.¹⁵ Elk klooster heeft een gastenverblijf en een gastenbroeder of -zuster. Voor pelgrims – op het schilderij van vandaag ziet u er een stuk of acht, herkenbaar aan de hoeden – waren er vanouds aparte gasthuizen.

Ik ben twintig jaar geleden zelf als pelgrim naar Iona gefietst. In totaal was het duizend mijl en iedere keer opnieuw verbaasde ik mij over de gastvrijheid die ik zomaar ontmoette en ontving van wildvreemden.

De fietsenmaker in Sittingbourne die mij een zegen meegaf. De boer in Radwinter die eerst het gras wilde maaien voor mijn tent en eigenlijk niet wilde dat ik zelf ging koken. De kanunnik in Ely Cathedral die meteen 'a nice cup of tea' voor mij maakte. De boerin in de Fens die mij redde van uitdroging. De koster in York die eerst zorgde dat mijn bepakte fiets veilig gestald werd in het magazijn. De monniken in Alnmouth die mij rechtstreeks aan hun tafel nodigden – in stilte, dat wel. De man in Coldstream die zijn hond uitliet en mij een heel levensverhaal vertelde. De heel erg evangelicale kerkmensen in Callander die mij als verzopen kat binnenhaalden en naar lichaam en geest helemaal opwarmden. De mevrouw van het theehuis bij Loch Awe, waar ik verkleumd en nat binnenkwam, maar na sluitingstijd zonder vragen een warme maaltijd kreeg. En tenslotte de ontvangst in Iona Abbey door programme worker Vicky. Duizend mijl gastvrijheid – dat vergeet je nooit meer.

---

¹⁵ Daaraan is een heel hoofdstuk gewijd: [Regel van Benedictus, hoofdstuk 53](#).

In onze samenleving hebben we gelukkig van alles geregeld voor mensen die geen onderdak meer hebben of die moesten vluchten van huis en haard. Daklozenopvang, Leger des Heils-opvang, blijf-van-mijn-lijf-huizen, asielcentra, wisselwoningen, pensions.

Het grote risico is dat we denken daarmee klaar te zijn. Voor alles en iedereen is er toch een regeling? Niemand hoeft in Nederland toch op straat te slapen of te bedelen? We geloven het maar al te graag.

Maar dan lopen we toch in de valkuil van Noach. We hebben overal regels voor, maar we bekommeren ons niet echt om die vreemdeling. We worden niet door ontferming bewogen.

Dan praten we over vluchtelingen louter in aantallen en zien we hun gezichten niet meer. Dan denken we dat alles wat een beetje vreemd is ook meteen een bedreiging is. Dan oordelen we te snel dat het wel iemands eigen schuld zal zijn. Dan begint en eindigt het steevast met gesteggel over de kosten. En liefst verkopen we dat dan allemaal als 'gezond verstand' en 'realisme'.

Het gebod is juist pas echt realistisch: wéét dat iedereen in de grond van de zaak een vreemdeling is. En weet dat de vreemdeling die jouw pad kruist een mens is, precies zoals jij. Dat gebod is absoluut en het reikt altijd verder dan de regels. Wij moeten niet als Adam en Eva of Kaïn onze verantwoordelijkheid ontlopen. En we moeten evenmin als de mensen van Babel denken dat we alles zelf in de hand hebben.

In Engeland werd ooit uitvoerig historisch onderzoek gedaan op het platteland. Men nam aan dat families daar eeuwenlang in hetzelfde dorp bleven wonen. Maar tot ieders verrassing bleek dat maar zelden het geval. Bijna nooit bleef een familie langer dan drie of vier generaties op dezelfde plaats. De Franse historicus Jacques LeGoff lanceerde de stelling dat heel Europa tot minstens het jaar 1000 half-nomadisch was. Recent DNA-onderzoek door archeologen bevestigt dat: al sinds de vroegste oudheid trekken mensen voortdurend van streek naar streek, zelfs van continent naar continent.

Virussen overkomen ons, maar vreemdelingen ook. Virussen kunnen we bestrijden, maar ook daar moeten we bekennen de zaken niet echt in de hand te hebben. Vreemdelingen overkomen ons op verschillende manieren.

Ze overkomen ons als logistiek, politiek of economisch probleem. Maar zulke problemen zijn er nu typisch om door mensen opgelost te worden. Dat wil zeggen: door de mensen van goede wil waarvan de engelen zongen in de Kerstnacht.

Vreemdelingen overkomen ons evenzeer als geschenk en verrassing. Zouden we hen ooit ontmoet hebben als ze niet ongewild verdreven waren van hun woonplaatsen? De taal is een probleem voor beiden, ons eten is wennen voor hen, ze brengen misschien trauma's mee. Maar toch zijn en blijven zij een geschenk. We kunnen samen nog zoveel leren en opbouwen. Dingen waaraan we anders nooit gedacht zouden hebben.

Het gebod reikt altijd verder dan alles wat we al geregeld hebben. Het klopt bij ons aan en vraagt of wij vanuit ons hart kunnen reageren en handelen. Het vraagt om nieuwe regelingen, om veranderde regels, om het afschaffen van regels.

Maar het blijft in de grond supersimpel:

When I needed a neighbour, were you there?

Amen.

Meditatief orgelspel : Prelude over Palm 25: 3 (Christiaan Ingelse)

DIENST VAN HET ANTWOORD

Toelichting bij de liturgische schikking

Gebeden

Onze Vader¹⁶

VADER, UW NAAM WORDE GEHEILIGD,
UW KONINKRIJK KOME!-
ONS NODIGE BROOD,
GEEF ONS DAT DAGELIJKS;
EN VERGEEF ONS ONZE ZONDEN,
WANT OOK ZELF VERGEVEN WE
AL WIE IN DE SCHULD STAAT BIJ ONS;
EN LEID ONS DOOR DE BEPROEVING!
AMEN.

Bij de collecte

Slotlied : 'Jesus die ons is voorgegaan' (AWN II,21)

Zegen

---

¹⁶ De korte vorm, naar Lukas 11,2-4 – met de 'Iona-twist' in de laatsyte regel: 'door de beproeving' i.p.v. 'niet in beproeving'.